

Didžioji g. 5, LT-01228, Vilnius
Tel. (5) 23 14 677
hrmi@hrmi.lt
www.hrmi.lt

Mildai Vainiutei
LR Teisingumo ministrei

2017-09-04 Nr. IS-XII-25

Tik el. paštu

Dėl Elektroninių ryšių įstatymo nuostatų galimai pažeidžiančių žmogaus teises

Kreipiamės į Jus norėdami atkreipti dėmesį į šiuo metu galiojančio Elektroninių ryšių įstatymo nuostatą, kurios įpareigoja elektroninių ryšių paslaugų teikėjus išsaugoti ir teikti visų šias paslaugas naudojančių asmenų duomenis. Atsižvelgiant į pastarųjų metų Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimus, tikėtina, kad šios nuostatos prieštarauja tarptautiniams žmogaus teisių standartams, įtvirtintiems, *inter alia*, ES pagrindinių teisių chartijoje, kuriuos Lietuvos Respublika yra įsipareigojusi įgyvendinti. Toliau pateikiame šių nuostatų ir susijusių ES Teisingumo Teismo sprendimų apžvalgą.

ES direktyvos 2006/24/EB perkėlimas į Elektroninių ryšių įstatymą

2006 m. kovo 15 d. buvo priimta ES 2006/24/EB arba „Duomenų saugojimo“ direktyva.¹ Direktyva įpareigojo valstybes nares priimti teisės aktus, pagal kuriuos atitinkamų valstybių jurisdikcijai priklausantys elektroninių ryšių paslaugų ar viešųjų ryšių tinklų teikėjai išsaugotų *visų* savo vartotojų generuojamus, su paslaugų naudojimu susijusius, asmens duomenis.² Konkrečiai – srauto ir vietos nustatymo duomenis.³ Pagal direktyvą, šie duomenys turėjo būti renkami ir teikiami valstybės institucijoms sunkių nusikaltimų baudžiamojo persekiojimo tikslais, ir nuo sugeneravimo momento atitinkamų paslaugų teikėjų saugomi nuo 6 iki 24 mėn.⁴

Šie direktyvos reikalavimai 2008 m. lapkričio 14 d. priimtais pakeitimais buvo įtraukti Elektroninių ryšių įstatymą.⁵ Įstatymo 65 str. 2 d. beveik pažodžiui atkartoją direktyvos 1 str. 1 d., ir nustatė, kad sunkių ir labai sunkių nusikaltimų baudžiamojo persekiojimo tikslais „viešųjų ryšių tinklų ir (ar) viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikėjai privalo išsaugoti ir įstatymų nustatyta tvarka neatlygintinai teikti kompetentingoms institucijoms jų generuojamus arba tvarkomus šio Įstatymo 1 priede išvardytus duomenis“. Įstatymo 1 priede išvardyti duomenys beveik pažodžiui atitiko direktyvos 5 str. nustatytus išsaugotinus duomenis, o Įstatymo 66 str. nustatė, kad duomenys turi būti saugojami 6 mėnesius.

Taigi, Elektroninių ryšių įstatymas, įgyvendindamas direktyvą, įpareigojo saugoti ir, sunkių nusikaltimų baudžiamojo persekiojimo tikslais, institucijoms teikti *visų* Lietuvoje veikiančių viešųjų ryšių tinklų ir elektroninių ryšių paslaugų vartotojų, taigi – *iš esmės visų Lietuvos gyventojų*, asmens duomenis. Minėtųjų

¹ 2006 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/24/EB dėl duomenų, generuojamų arba tvarkomų teikiant viešai prieinamas elektroninių ryšių paslaugas arba viešuosius ryšių tinklus, saugojimo ir iš dalies keičianti Direktyvą 2002/58/EB <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32006L0024>

² Direktyvos 1, 3 straipsniai.

³ Direktyvos 5 straipsnis.

⁴ Direktyvos 1, 4, 6 straipsniai.

⁵ Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo 1, 3, 7, 12, 34, 77 straipsnių, devintojo skirsnio ir priedo pakeitimo ir papildymo bei Įstatymo papildymo nauju priedu įstatymas, X-1835, 2008 m. lapkričio 14 d.

<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.168E39B9FB8E>

nuostatų paskirtį įgyvendinti direktyvą numatė ir atitinkamas Elektroninio ryšių įstatymo pataisas lydėjęs aiškinamasis raštas,⁶ o įstatymo 2 priedas nurodė, kad įstatymu įgyvendinama ES direktyva 2006/24/EB.

2011 m. birželio 28 d., priėmus Elektroninių ryšių įstatymo pakeitimus,⁷ iš įstatymo 2 priedo nuoroda į įgyvendinamą ES direktyvą 2006/24/EB buvo pašalinta. Tačiau nei šiomis pataisomis, nei vėlesniais įstatymo pakeitimais iš esmės nesikeitė nuostatos, atsiradusios perkeltiant direktyvą, ir numatančios vartotojų asmens duomenų rinkimą, renkamų duomenų kategorijas, jų saugojimo terminą, perdavimą valstybės institucijoms. Nepakitusios šios nuostatos galioja ir dabartinėje įstatymo redakcijoje.

2014 m. ES Teisingumo Teismo sprendimas

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas 2014 m. balandžio 8 d. nusprendė, kad ES direktyva 2006/24/EB yra negaliojanti.⁸

Teismas pabrėžė, kad pagal direktyvą saugomi duomenys leidžia daryti labai tiksliai išvadą apie asmenų privatų gyvenimą – kasdienio gyvenimo įpročius, gyvenamąją vietą, kasdienį ir kitokį judėjimą, kasdienes veiklas, socialinius ryšius ir lankomą socialinę aplinką.⁹ Taip pat, kad remiantis direktyva ribojama beveik visos Europos gyventojų teisė į privatų gyvenimą ir duomenų apsaugą, taikant ją visiems asmenims, jų nediferencijuojant ir nenumatant išimčių, o tik grindžiant bendru tikslu kovoti su sunkiais nusikaltimais.¹⁰

Teismas taip pat įvertino tai, kad direktyva taikoma net tiems asmenims, dėl kurių neegzistuoja jokių požymių, leidžiančių manyti, kad jų elgesys gali būti nors netiesiogiai ar tolimai susijęs su sunkiais nusikaltimais. Be to, direktyvoje nenumatyta išimčių, ir ji turėjo būti taikoma net ir asmenims, kurių komunikacija pagal nacionalinę teisę pripažįstama profesine paslaptimi. Taigi, nors direktyva siekiama prisidėti prie kovos su sunkiais nusikaltimais, ja nereikalaujama jokio ryšio tarp saugomų duomenų ir pavojaus visuomenės saugumui: nenustatyta, kad saugomi tik tie duomenys, kurie susiję su tam tikru laikotarpiu ar konkrečia vietoje, ar asmenimis, kurie galėtų būti siejami su sunkiais nusikaltimais, arba kurių duomenų saugojimas galėtų būti naudingas kovojant su sunkiais nusikaltimais.¹¹

Atsižvelgdamas į šias išvadas, Teismas nusprendė, kad direktyva neatitinka ES pagrindinių teisių chartijos 7, 8 straipsnių bei 52 straipsnio 1 dalies.¹²

2016 m. ES Teisingumo Teismo sprendimas

2016 m. gruodžio 21 d. sprendime ES Teisingumo Teismas, konstatavo, kad vadovaujantis ES teise, draudžiami nacionalinės teisės aktai, kurie kovos su nusikalstamumu tikslais numato pareigą saugoti visų vartotojų srauto ir vietos nustatymo duomenis, perduodamus bet kokia elektroninio ryšio priemone.¹³ Šią išvadą ES Teisingumo Teismas padarė atsakydamas į nacionalinių Švedijos ir Jungtinės Karalystės teismų klausimus, kurie savo ruožtu atitinkamose savo jurisdikcijose sprendė nacionalinių teisės aktų, įgyvendinančių anksčiau panaikintą ES direktyvą 2006/24/EB, teisėtumo klausimą.

⁶ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.326845?ifwid=-88erf99xq>

⁷ Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 21, 22, 23, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 39, 40, 41, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 66, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 77 straipsnių, antrojo skirsnio pavadinimo ir 2 priedo pakeitimo ir papildymo, Įstatymo papildymo 23-1, 23-2, 42-1 straipsniais ir 35 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas, XI-1552, 2011 m. birželio 28 d.

<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4E37A1598E0C>

⁸ ES Teisingumo Teismo didžiosios kolegijos sprendimas sujungtose bylose C-293/12 ir C-594/12, 2014 m. balandžio 8 d.

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=150642&pageIndex=0&doclang=LT>

⁹ *Ibidem*, 27 pastraipa.

¹⁰ *Ibidem*, 56, 57 pastraipos.

¹¹ *Ibidem*, 58, 59 pastraipos.

¹² *Ibidem*, 69 pastraipa.

¹³ ES Teisingumo Teismo didžiosios kolegijos sprendimas sujungtose bylose C-203/15 ir C-698/15, 2016 m. gruodžio 21 d. 112 pastraipa.

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=186492&pageIndex=0&doclang=LT>

ES Teisingumo Teismas dar kartą pabrėžė, kad, saugant elektroninio ryšio priemonių vartotojų generuojamus duomenis, galima daryti labai tiksliai išvadas apie jų privatų gyvenimą, ir taip pat, kad šių duomenų saugojimas gali paveikti ir tai, kaip vartotojai naudosis elektroninėmis ryšio priemonėmis, taigi turėti poveikį ir jų saviraiškos laisvei.¹⁴

Sprendime Teismas išaiškino, kad, nors kovos su sunkiais nusikaltimais efektyvumas ir gali priklausyti nuo pažangių tyrimo technikų naudojimo, vien toks bendro pobūdžio tikslas, kad ir koks fundamentalus būtų, negali pateisinti nacionalinių teisės aktų, kuriuose numatyta pareiga saugoti visus be išimties srauto ir vietos duomenis.¹⁵ Taip pat, kad tokie nacionaliniai teisės aktai nereikalauja jokios sąsajos tarp numatytų saugoti duomenų ir grėsmės visuomenės saugumui: jie nenumato ribojimų, įpareigojančių susieti saugomus duomenis su sunkiu nusikalstamumu, ar pagrįstų jų saugojimą šių duomenų būtinumu kovojant su sunkiu nusikalstamumu, ir nenumato išimčių net tais atvejais, kai renkami ryšių duomenys, sudarantys profesinę paslaptį.¹⁶

Atsižvelgdamas į tai, Teismas konstatavo, kad nacionaliniai teisės aktai, įpareigojantys saugoti visų vartotojų srauto ir vietos nustatymo duomenis, peržengia to, kas griežtai būtina, ribas, ir negali būti pateisinami demokratinėje visuomenėje, bei pažeidžia ES pagrindinių teisių chartijos 7, 8 ir 11 straipsnius bei 52 straipsnio 1 dalį.

Galimi žmogaus teisių pažeidimai Lietuvos teisės aktuose

Kaip jau minėta, įgyvendinant negaliojančią pripažintą ES direktyvą 2006/24/EB, į Elektroninių ryšių įstatymą buvo beveik pažodžiui perkeltos jos esminės nuostatos. Šios nuostatos yra galiojančios, ir nuo jų atsiradimo įstatyme iki dabar jų turinys iš esmės nesikeitė. Atsižvelgiant į ES Teisingumo Teismo išvadas apie ES direktyvą 2006/24/EB ir analogišką reglamentavimą nustatančius nacionalinius teisės aktus, yra tvirtas pagrindas teigti, kad Elektroninių ryšių įstatymo nuostatos, įpareigojančios saugoti visų vartotojų elektroninių ryšių duomenis, gali pažeisti žmogaus teises į privatų gyvenimą, duomenų apsaugą ir saviraiškos laisvę.

Susiję žmogaus teisių pažeidimai galimi ir kituose teisės aktuose. Lietuvos kontekste svarbu, kad ES Teisingumo Teismas 2016 m. gruodžio 21 d. sprendime nurodė, kad nacionalinės institucijos, kurioms suteikta prieiga prie saugomų asmens duomenų, privalo apie tai informuoti paveiktus asmenis, iš karto kai toks informavimas nebegali pakenkti šių institucijų atliekamiems tyrimams.¹⁷ Tuo tarpu šiuo metu galiojantis Kriminalinės žvalgybos įstatymas tokios pareigos institucijoms nenumato, ir diskreciją, ar apskritai informuoti asmenį, kurio teisės buvo apribotos, palieka pačiai tyrimą atliekančiai institucijai.¹⁸

Norėtume atkreipti dėmesį, kad, po ES Teisingumo Teismo išaiškinimų, dėl masinio elektroninių ryšių priemonių vartotojų asmens duomenų rinkimo neteisėtumo, atitinkami nacionaliniai teisės aktai buvo peržiūrėti daugelyje ES valstybių: Airijoje, Austrijoje, Belgijoje, Bulgarijoje, Jungtinėje Karalystėje, Nyderlanduose, Rumunijoje, Slovakijoje, Slovėnijoje, Suomijoje, Švedijoje, Vokietijoje. Tuo tarpu, mūsų žiniomis, Lietuvoje nebuvo atlikta sisteminė nacionalinių teisės aktų, numatančių masinį elektroninių ryšio ir vietos duomenų rinkimą, teisėtumo peržiūra.

Atsižvelgiant į tai, **kviečiame Teisingumo ministeriją sudaryti darbo grupę**, kuri, ES teisės ir jos pasikeitimų kontekste, peržiūrėtų Lietuvoje galiojančią elektroninių ryšių ir vietos duomenų saugojimo ir naudojimo teisinį režimą ir parengtų konkrečius pasiūlymus reikalingiems teisės aktų pakeitimams, siekiant šioje srityje užtikrinti žmogaus teisių apsaugą. Esame pasiryžę prisidėti ir pasidalinti savo ekspertinėmis žiniomis siekiant šio tikslo.

---

¹⁴ *Ibidem*, 99, 101 pastraipos.

¹⁵ *Ibidem*, 103 pastraipa.

¹⁶ *Ibidem*, 105, 106 pastraipos.

¹⁷ *Ibidem*, 121 pastraipa.

¹⁸ Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas, 5 straipsnis.

Atsakymą į šį kreipimąsi prašome pateikti Žmogaus teisių stebėjimo instituto teisininkui Karoliui Liutkevičiui, el. paštu k.liutkevicius@hrmi.lt. Taip pat maloniai kviečiame susisiekti, jei turite papildomų klausimų.

Pagarbiai,

Tomas Kubilius,
L. e. p. Žmogaus teisių stebėjimo instituto direktorius

